

להזרזת נתן

גליון פ"ב (שנה ב') ◊ פרשת בהעלותך ◊ חודש סיון שנת תשפ"ג

תורת נתן

פנינים מספרי "להורות נתן"

דעוסק במצוה פטור מן המצוה, מ"מ כשהקריבו כל ישראל קרבנם הרגישו שחסר להם ההתכללות בתוך בני ישראל. והיינו למה נגרע לבתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל.

ואע"ג שכתוב בתשו' חת"ס (ח"מ סי' א) דאע"ג דאונסא כמאן דעבד לא אמרינן מ"מ במצוה הוא מחסדי שאם חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאו מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, מ"מ אין לו מעלה של התכללות בתוך כלל ישראל.

ועפ"ז מובן מה שכתב החת"ס בתשובה חלק ח"מ סי' קע"ו במי שכבדוהו להיות מוהל ושוב חזר בו ושיטה בו דצריך לשלם, דאע"ג דמעלה עליו הכתוב כאילו עשאו מ"מ לא הו' כעשייה ממוש, והיינו כמו שכתבנו דעכ"פ חסר לו מעלת ההתכללות בתוך בני ישראל.

שינוי מזג אויר גורם חולשה לאדם

דַּבְרֵי שְׁלֹשֶׁת יָמִים (ו' ל). פירש"י מהלך שלשה ימים הלכו ביום אחד שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד.

לכאורה קשה, א"כ היה יכול להכניסם כרגע ואמאי ארכה מהלך יום אחד דרך של שלשת ימים.

ונראה כי שינוי מזג אויר גורם חולשה לאדם, כי אין האוירים דומים זה לזה, וע"כ חס עליהם הקב"ה שלא להכניסם פתאום ולשנות מזגם ממקום למקום.

באותה שנה חל ערב פסח להיות בשבת - לכך הוצרך לומר שדווחה שבת

וַיַּעֲשׂוּ כֵּן יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח כְּמִוְעֵדוֹ (ט. א). בספר מושב זקנים על התורה לבעלי התוס' ז"ל כתב, וקצת קשה מפני מה צבור הוצרך להזויר על הפסח, והא אפילו חובות שאין קבוע להם זמן היו קרבין במדבר, כל שכן פסח. ויש לומר דאיצטרך לפי שנאמר (בא י"ג ה) והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני וגו' ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה, הוצרך לומר ויעשו בני ישראל את הפסח עכ"ל. הכונה, דסלקא אדעתין דלא נתחייבו בעשיית הפסח אלא בכניסתם לארץ ישראל, לכן קמשמע לן דגם במדבר נתחייבו.

ונראה ליישב דאמאי הוצרך להזויר על הפסח במדבר, דהנה באותה שנה חל ערב פסח להיות בשבת, דהא איתא בתורת כהנים (ר"פ שמיני) דבאותה שנה היה ראש חודש ניסן בראשון בשבת שאותו יום נטל עשר עטרות, וכמבואר ברש"י שם בשם סדר עולם, ועיין פירוש הרב מלבי"ם ז"ל (בא י"ב ל), ועל כן הוצרכו להזויר אז את הצבור להביא את הפסח, כדי שלא יטעו לומר דפסח אינו דוחה שבת, כי באותה שנה חל ערב פסח להיות בשבת, וקמ"ל במועדו אפילו בשבת וכמו שאמרו בפסחים (ע"ז): עיי"ש. ועיין תוס' קדושין (ז): ד"ה הואיל.

מדוע רצו להקריב פסח שני - והלא מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו

לְמַה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקְּרִיב אֶת קֶרְבְּנִי הַיְּשָׁאֵל (ט. א). הנה בתורת משה להחת"ס מפרש, דטענו דאע"ג

שיח נתן

פנינים מספר "שיחות מלוא מלכה"

הגה"ק רבי שלמה זלמן עהרנרייך זי"ע - אב"ד שמוליאי ובעל "לחם שלמה" - י"א סיון

"הלחם שלמה" כותב בהקדמה לחיו"ד לפרש מקרא קודש (ויגש מו, כח) "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה". וברש"י הביא מדרש אגדה, להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה. הנה גשנה ראשי תיבות נ"ס ג'דול ה"ה ש"ם. [בימי החנוכה נוהגים הנערים לשחק בסביבון שחקוק עליו תיבת גשנה שהוא ראשי תיבות הנ"ל, זכר לנס שאירע בימי החנוכה במציאת פך השמן]. והנה אמרו חז"ל (אבות פ"ה מ"ה) שאחד מצפופים נסים שנעשו בבית המקדש היה שעמדו צפופים ומשתחווים רווחים, ובשו"ת "חתם סופר" (חיו"ד סי' רל"ד) הביא מה שכתב בשו"ת התשב"ץ (ח"ג סו"ס י"א) שגם בזמנו נראה נס כזה בבית הכנסת בעיה"ק ירושלים ת"ו בבואם לשם בחג השבועות, ונכנסו לתוך היכל בית הכנסת שלש מאות אנשים ולא היה צר להם, מסיים החת"ס בלשון קדשו, 'וה' יודע כי עיני ראו בחוץ לארץ דבר זה ולא אוכל לפרש מפני פריצי עמנו'. והנה החת"ס אינו מפרש היכן ראו עיניו נס זה בחוץ לארץ, וע"ז כותב הלח"ש שמפורסם שהיה זה בבית מדרשו הקדוש של החת"ס בו הרביץ תורה לתלמידיו, שהיה צר מהכיל את כל מאות התלמידים בדרך הטבע, וכן מובא בשם תלמידי החת"ס, שהרי באותם הימים השתמשו בנרות שעה להאיר, והרי הנרות צריכים אויר כדי שידלקו יפה, ובהיכל הישיבה של החת"ס כיון שהיה עמוס במאות תלמידים, לא היה אויר בשביל הנרות והיו כבים פעמים רבות. בזה מפרש הלח"ש הפסוק - "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", כדי לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה, ולכאורה הרי יעקב אבינו ירד מצרימה בשבעים נפש, וכמה שנים אח"כ פרו בני ישראל וישרצו במאוד מאוד, ואיך נכנסו כולם כאחד לתוך אותו בית תלמוד שתיקן יהודה בארץ גושן, לכן מוכרח שהיה שם אותו נס שבית התלמוד התרווח לפי כמות הנמצאים בו, ולא אמר אדם צר לי המקום, וזה רמזו בפסוק שהיה שם נס גדול באותו בית תלמוד, עכת"ד הנפלאים.

הזכרנו כעת את דברי התשב"ץ שבחג השבועות בהיותו בירושלים ראו עיניו נס זה של עומדים צפופים ומשתחווים רווחים. חשבתי בדרך אגדה להסביר מדוע אירע נס זה אצל התשב"ץ דוקא בחג השבועות זמן מתן תורתנו, כי הרי במתן תורה נאמר (יתו יט, ב) "ויוחן שם ישראל נגד ההר", פירש"י, כאיש אחד בלב אחד. ויתבאר ענין "נגד ההר", כי כאשר ראו בני ישראל את ההר שבו בחר השי"ת ליתן עליו תורה לישראל, וראו שהוא ההר הקטן מכולם, מזה הבינו שכל אחד צריך להכניע את עצמו

יפה נדרשת

והאספסוף אשר בקרבנו התאוה וגו' (יא, ד).

בספר "ישועות יעקב" על או"ח (ריש סי' א) מביא את דברי המחבר (סעיף ה) "טוב לומר פרשת העקידה ופרשת המן".

וכתב ה"ישועות יעקב" שעל פרשת המן מצינו את הפסוק (בהעלותך יא, ד) "והאספסוף אשר בקרבנו התאוה תאוה", ובמדרש, והאספסוף אלו שבעים זקנים שנאמר (שם טו) "אֶסְפְּה לִי שְׁבַעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל". בפשטות זוהי תמיהה גדולה לומר על שבעים הזקנים הקדושים והצדיקים שהם האספסוף שהתאוון על המן.

ומיישב ע"פ מה שכותב הגה"ק מוהר"ל מפראג זי"ע בספרו "גור אריה", שכיון שהמן היה לחם מן השמיים, בקדושתו היה מכניס יראת ד' לתוך האנשים שאכלו אותו, ומעצמם היו מתלהבים לעבודת הבורא ולקיום תורתו ומצוותיו באהבה. והנה אותם שבעים זקנים אמרו לעצמם, שהרי התענוג העילאי הטמון לעולם הבא עבור הצדיקים הוא אך ורק כאשר עומדים בנסיון נגד היצה"ר המנסה להכשיל בכל פעם, אך כאן כאשר המן גורם להם לסילוק היצה"ר מהם, הם מפסידים את התענוג הרוחני הלזה, ולכן דוקא צדיקים אלו התאוון תאוה, דוקא הם ביקשו ודרשו אחר איזה מעשה רע של תאוה, וזה רק בכדי שיוכלו לעמוד בנסיון נגד התאוה, ואז יוכלו לקבל שכרם משלם עבור עומדם בנסיון בעוז ובגבורה.

אך באמת הקב"ה הוריד להם את המן שהיה לחם אבירים, משום שבני ישראל היו בארץ מצרים שהיתה ערות הארץ במשך רד"ו שנים, ועקב שהייה הארוכה בארץ טמאה זו נדבקה בהם טומאה גדולה מאוד, עד שמעצמם לא יכלו בני ישראל להתגבר על טומאה זו לבערה מהם, לכן הוכרח הקב"ה להוריד להם את המן שיכנס בגופם, וכך יהיה להם כח הממוצע נגד היצה"ר הגדול שנדבק בהם במצרים. מהאי טעמא כתיב (בשלח טז, לא) "וְהוּא פָּנְצַע גַּד לְבָנָי". לכאורה מדוע היה המן דוקא בצבע לבן ולא בצבע אחר, וזה בא לרמז לנו, כי צבע שחור או צבע אדום, אי אפשר לשנותו להיות צבע אחר במקומו, אבל צבע לבן שאינו משמש כלום, בקל אפשר תמיד לשנותו לצבעים אחרים, כמו"כ המן שבא לשמש ולהיות כח הממוצע אצל בני ישראל, לעומת היצה"ר הגדול שיש להם ממצרים הגיע המן והכניס בהם את היצר הטוב שהיה להם כח הילחם בטומאתם הגדולה, עכת"ד הנפלאים.

(מוצב"ק מברכין סיון שנת תשנ"א)

התורה בשנה אחת וכו' ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים ואינו מנהג פשוט עכ"ל. הרי דהשלמת התורה כל שנה אינו אלא מצד מנהג...

ומעתה נראה דכיון שאין שום חובה על הגברא לקרוא דוקא פרשה זו בשבת זו, וגם אין שום חובה על יום שבת זו לקרות דוקא פרשה זו, ממילא בן אר"י ששמע קריאת פרשת נשא בהיות באר"י הוה ליה שפיר בר חיובא בחו"ל כשקורין פרשה זו, שהרי עיקר המצוה היתה רק לקרוא בתורה בשבת ומה לי פרשה זו או אחרת.

ושוב ראיתי באור זרוע הגדול (ה' שבת סי' מ"ה) במעשה שהיה שבשבת אחת לא קראו את הסדרה, וצוה הראב"ש ז"ל להשלים אותה פרשה בשבת הבאה וגם לקרוא את הפרשה של השבת הזאת (והובא דין זה ברמ"א או"ח סי' קל"ה ס"ב), וכתב הטעם "לפי כי מימות משה רבינו נתקן לקרות התורה בפרשיותיה ולהשלימה בכל שנה ושנה, כדי להשמיע לעם מצוות וחוקים, ואין לך לומר כיון שעבר זמן קריאתה הלכה לה אותה פרשה, לפי כי אין קבע בפרשיות לקרות פרשה זו בשבת זו וזו בשבת זו, אלא כי כן נסדרו הפרשיות, וראיה לדבר שאם אירע יום טוב בשבת ודוחין הפרשה של אותה שבת מפני פרשה של יום טוב, הלא מיד בשבת הסמוכה ליו"ט חוזר למקום שפסק ולא אמרין הואיל ונדחית נדחית, ותו דאפילו תימא יש קבע בשבתות בקריאת הפרשיות, אפ"ה אין לנו לבטל ולדחות אותה הפרשה שלא נקראת בשבתה אלא לשבת הבאה חוזרין וקורין אותה וכו'", והביא ראיה לזה עיין שם באורך קצת.

ויש לעיין במש"כ שמימות משה רבינו נתקן לקרות התורה בפרשיותיה ולהשלימה בכל שנה ושנה - והוא כעין דעת המאירי הנ"ל שכן נתקנה מימות הנביאים - והרי במערבא סלקי לאורייתא רק לתלת שני, וגם מדברי הרמב"ם שהבאנו לעיל מבואר דהא דמשלימין את התורה בכל שנה אינו אלא מנהג. גם מה דמספקא ליה אם יש קבע בשבתות לקריאת הפרשיות, הנה כבר הבאנו מדברי הרא"ש בקונטרס חזה התנופה שחלוקת הסדרות נתקנה ע"י כל חכם במקומו כפי הנאות לו, ומבואר דפשיטא ליה שאין קבע לשבתות בקריאת הפרשיות, וכ"כ בשו"ת חת"ס שהבאנו לעיל.

הבנא לדינא:

ולדינא נראה פשוט שכן אר"י ששמע קריאת פרשת נשא באר"י ובא לחו"ל שפיר עולה שם למנין שבעה כשקורין פרשת נשא, ומכ"כ שעולה שם בימים שני וחמישי לפרשה שכבר שמע באר"י. וכמו כן בן חו"ל שבא לאר"י, אם יש מנין של בני חו"ל שלא קראו עדיין פרשת נשא יש להם לקרוא פרשה זו ביחד עם פרשת בהעלותך, כדי להשלים את קריאת כל התורה, וכעין הא דמבואר בשו"ע (סי' קל"ה ס"ב) שאם בטלו שבת אחת קריאת הפרשה בצבור לשבת הבאה קורין אותה פרשה עם פרשה השייכת לאותה שבת עיין שם, ומקור הדין הוא באו"ז שהובא לעיל ושם מבואר הטעם משום שצריך להשלים כל התורה בכל שנה.

(שו"ת להורות נתן - חלק ג סימן יב-יג - עיי"ש באריכות גדולה כל הצדדים בזה)

יקרת מכתבו הגיעני ובו שאלת חכם, ע"ד הנוסע מארץ ישראל לחו"ל בזמן שהקריאות מתחלפות וכגון בשנה זו שחל יום ראשון דשבועות בערב שבת, ובאר"י קראו בשבת שלאחריו פרשת נשא, ובחו"ל דאיכא יום טוב שני של גלויות אין קורין נשא אלא בשבת שלאחריה, וזה שנסע לחו"ל אחרי שקרא כאן פרשת נשא אם יכול לחזור ולעלות שם לתורה בשבת הבאה כשקורין שם שוב פרשת נשא. וכמו כן בן חו"ל שבא לכאן אחרי חג השבועות ועדיין לא שמע פרשת נשא ובאר"י ימצא בשבת הבאה קריאת פרשת בהעלותך, האם חייב להשלים קריאת פרשת נשא עם מנין של בני חו"ל. עכ"תו"ד.

...לענין אם בן ארץ ישראל יכול לקרוא את הפרשה בחו"ל, תליא לכאורה בפלוגתת הפוסקים בעיקר דין קריאת התורה, אם המצוה היא בקריאה עצמה וכל השומעים יוצאים מדין שומע כעונה, או שכל עיקר המצוה אינה אלא השמיעה בלבד - ועיין בס' ציונים לתורה (כלל ט') שחקר בזה והביא מקורות רבים מדברי הפוסקים, וכבר העיר בזה בס' גינת ורדים הספרדי (או"ח כלל ב' סי' כ"א) באריכות, ועיין תשו' מהרש"ם (ה"א סי' קע"ה), ובס' דברי ירמיהו על הרמב"ם (ה' תפלה פ"ב ה"ח) - ואם נימא דהמצוה היא בשמיעה גרידא ואין צריך שהקורא יוציא את השומעים, א"כ סגי אף כשהקורא אינו בר חיובא. ועיין מג"א (סי' רפ"ב סק"ו) שדן לומר דאע"ג דאין נשים חייבות בקריאת התורה מ"מ עולות למנין שבעה, ועיין מחצית השקל שם.

אלא דאכתי י"ל דנהי דהמצוה היא רק השמיעה מ"מ צריך שהקורא יהא בר חיובא, וכהא דקיי"ל בשופר דהשמיעה היא המצוה וכמש"כ הרא"ש (ראש השנה פ"ד ס"ס"י) ובתשו' הרמב"ם (סי' נ"א), וכ"מ אינו יוצא אלא בתקיעת בר חיובא ואם תקע חרש שוטה וקטן לא יצא השומע וכמבואר בר"ה (כ"ט א), ועל כרחק צ"ל דנהי דהמצוה היא השמיעה מ"מ צריך שישמע תקיעה של מצוה, וכשתוקע מי שאינו מחוייב בדבר דאין על התקיעה שם מצוה אין השומע יוצא. וכן מצאתי בשו"ת חלקת יואב (או"ח סי' ל"ג) עיין שם. וא"כ אף אם המצוה בקריאת התורה אינה אלא השמיעה בלבד מ"מ כששמע מפי מי שאינו בר חיובא נימא דלא יצא. ושוב ראיתי בס' ציונים לתורה שם שהעיר בסברא זו עיין שם.

אולם נראה דבן ארץ ישראל הבא לחו"ל כשקורין שם פרשת נשא והוא כבר שמע קריאת פרשה זו בשבת העברה באר"י, שפיר נקרא בר חיובא, דהרי גם בן אר"י חייב בקריאת התורה בשבת זו כמו בן חו"ל, ואף על גב דכבר שמע פרשה זו ונימא דנקרא לאו בר חיובא לגבי פרשה זו, נראה דזה אינו, דבאמת עיקר תקנת קריאת התורה בשבת שנתקנה ע"י משה רבינו וכמבואר ברמב"ם (פ"ב מתפלה ה"א) ובכס"מ שם, הנה אף אם קרא בכל שבת אותה פרשה עצמה ג"כ יצא ידי תקנה זו, שהרי טעם תקנה זו מבואר בש"ס ב"ק (פ"ב א) כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה, וכן כתב הרמב"ם שם, וא"כ עיקר התקנה היתה שילמדו תורה וממילא אף כשקורא בכל שבת אותה פרשה עצמה ג"כ יצא ידי לימוד תורה. ומה שקורין בכל שבת פרשה אחרת עד שגומרין את כל התורה בשנה אחת, אינו מעיקר הדין כלל, שהרי מבואר בש"ס מגילה (ט"ז א) דבני מערבא מסקי לאורייתא בתלת שנין, והרמב"ם (פ"ג מתפלה ה"א) כתב וז"ל, המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את

המשך "שיח נתן" מעמוד הקודם

בפני חבירו, וכאמרם (סוטה ה.) לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכירתו על הר סיני, ועל ידי שכל ישראל הגיעו לדרגת ענוה והתבטלות גמורה, לכן נעשו כאיש אחד בלב אחד, כי פירוד הלבבות שורשו גסות הרוח שבלב, ולכן כאשר חנו ישראל נגד ההר וראו כי הקב"ה בחר דוקא בקטנם של ההרים, עי"ז באו למדרגת ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד. ומעתה, כיון שהתכנסו ישראל בירושלים בחג השבועות, הושפעה עליהם קדושת מעמד הר סיני, והגיעו למדרגת כאיש אחד בלב אחד, וממילא לא תפסו שום מקום, והיו בבחינת משתחיים רווחים, כפי שכתב הגה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע בסידור הרב בעל התניא ז"ל, כי השתחווה היינו הכנעה להקב"ה והתבטלות במציאות, וזה שאנו מתפללים "ואין אנו יכולים לעלות וליראות ולהשתחוות לפניך", כי כאשר עלו לרגל לירושלים הגיעו לידי התבטלות גמורה להקב"ה, ולכן גם בזמן התשב"ץ כשזכו למדרגת התבטלות ביום מתן תורתנו כאיש אחד בלב אחד, ממילא זכו ג"כ לנס של עומדים צפופים ומשתחיים רווחים.

ובעיקר דברי הלח"ש שמה שכותב החת"ס - 'וה' יודע כי עיני ראו בחוץ לארץ דבר זה ולא אוכל לפרש מפני פריצי עמנו', משמע שהחת"ס כותב בלשון חידוש שנס זה אירע גם בחוץ לארץ ולא רק בארץ ישראל, וההסבר הזה, כי כבר אמרו

חו"ל (גיטין טז.) שארץ ישראל ארץ צבי כתיב בה, מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו אף ארץ ישראל בזמן שיושבים עליה רווחא ובזמן שאין יושבים עליה גמזא. והכוונה בלשון "בזמן שיושבים עליה" יש לפרש, שיושבים בארץ ישראל כפי הבחינה השייכת לארץ ישראל, כי ארץ ישראל נקראת ארץ כנען, וכתבו בספרים הקדושים שכנען הוא מלשון הכנעה, והמכניע את עצמו בארץ ישראל הרי זה ישיבתו עליה, ועל ידי זה נעשית הארץ רווחא כענין משתחיים רווחים. והנה בית מדרשו של מרן ה"חתם סופר" זי"ע, אע"פ שהיה בפרעשבורג שבחוץ לארץ, מכל מקום זכה להתקדש בקדושת ארץ ישראל, כפי שאמרו במגילה (כ"ט.) עתידים בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבל שיקבעו בארץ ישראל, וכתב מהרש"א (ברכות ה.) דמהאי טעמא בתי כנסיות שבבבל נחשבים כאילו הם בארץ ישראל כיון שעתידיים הם להקבע בארץ ישראל, עי"ש. ובודאי שצריכים לזכות רבה בבית הכנסת שבחוץ לארץ שיקבע בארץ ישראל, וזה רק על ידי קדושה יתירה שנוהגים בו, ובית מדרשו של החת"ס שבו למד תורה בקדושה והרביץ תורה לאלפי תלמידיו במסירות נפש, בודאי נתקדש עוד בהיותו בחוץ לארץ בקדושת ארץ ישראל, ולכן נעשה היכל בית המדרש בחינת ארץ צבי שבזמן שיושבים עליה רווחא, ולכן אירע הנס גם בבית מדרשו של החת"ס בפרעשבורג.

(מוצ"ש"ק מברכין אלול שנת תשס"ז)